Article

The Legal Status of Religious Expertise Conclusions in Kazakhstan and Mechanisms for Ensuring Their Quality

Nurgali Kabylov [1], **Ayan Oryntay** [2,*]

[1] Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan, Astana, Kazakhstan
[2] L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
*Corresponding author's email: ayan.oryntay@gmail.com

Abstract

The protection of the country's citizens' spiritual security constitutes one of the priority areas of state policy in the field of religious affairs. Religious studies expertise is an effective tool in combating the spread of extremist ideas and illegal content. The article analyzes the legal status of religious expertise conclusions in Kazakhstan and the mechanisms for ensuring their quality. Special attention is given to the relationship between the scientific basis of the expert conclusions and their practical influence on the adoption of administrative decisions. The study is based on formal-legal, systemic, functional, and comparative legal methods. The article examines the approaches to organizing religious expertise in Russia, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Azerbaijan with the aim of identifying best practices that may be adapted to improve quality assurance of domestic mechanisms. The authors conclude that the current legislation enables a distinction between the legal status of the religious expertise conclusion, the notification letter conveying its content to the applicant, and the administrative act adopted by the competent authority based on the results of the expert assessment. The advisory status of the report should be maintained, but its influence on administrative decisions requires verifiable quality assurance. Therefore, the authors propose a three-tiered model: a uniform standard for substantiating the report, independent scientific peer review of complex cases with significant legal consequences, and systemic development and assessment of the expert's competence. It is proposed to test these mechanisms on a pilot basis and subsequently incorporate the effective elements into legislative acts.

Keywords: religious expertise; expert conclusion; administrative act; reasoning standard; expert competence.

Received: 26 August 2026
Revised: 06 September 2026
Accepted: 12 September 2026
Copyright: © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license.

https://doi.org/10.65608/qut.2026.3.05

Қазақстандағы дінтану сараптамасы қорытындысының құқықтық мәртебесі және сапаны қамтамасыз ету тетіктері

Аңдатпа

Ел азаматтарының рухани қауіпсіздігін қамтамасыз ету мемлекеттік және діни саясаттың басымдығы болып табылады. Дінтану сараптамасы экстремистік идеялар мен заңға қайшы мазмұнның таралуының алдын алуға бағытталған тиімді құқықтық және сараптамалық тетіктердің бірі болып табылады. Мақалада Қазақстандағы дінтану сараптамасы қорытындысының құқықтық мәртебесі мен сапасын қамтамасыз ету тетіктері қарастырылады. Сараптамалық қорытындысының ғылыми сипаты мен оның әкімшілік шешім қабылдауға практикалық әсері арасындағы байланыс мәселесіне ерекше назар аударылады. Зерттеу формалды-құқықтық, жүйелік, функционалдық және салыстырмалы-құқықтық әдістерге негізделді. Отандық тетіктерге бейімдеуге болатын элементтерді айқындау мақсатында Ресей, Қырғызстан, Өзбекстан және Әзербайжандағы дінтану сараптамасын ұйымдастыру тәжірибесіне талдау жүргізілді. Авторлар қолданыстағы заңнама дінтану сараптамасы қорытындысының заңды сипатын, оны өтініш берушіге жеткізетін хабарлама хатын және уәкілетті орган сараптама нәтижелерін ескере отырып қабылдаған әкімшілік актіні ажыратуға мүмкіндік береді деген қорытындыға келеді. Қорытындының ұсынымдық мәртебесі сақталуға тиіс, бірақ оның әкімшілік шешімге ықпалы тексерілетін сапа кепілдіктерін талап етеді. Осыған байланысты авторлар үш деңгейлі модель ұсынылды: қорытындыны негіздеудің бірыңғай стандарты, күрделі және құқықтық ықпалы жоғары істерді тәуелсіз ғылыми рецензиялау, сарапшы құзыретін жүйелі дамыту және бағалау. Қолданыстағы электрондық қызмет көрсету инфрақұрылымы модельді сүйемелдейтін құрал ретінде қарастырылды. Тетіктерді пилоттық режимде сынақтан өткізу, содан кейін тиімді элементтерді заңнамалық актілерге бекіту ұсынылады.

Түйін сөздер: дінтану сараптамасы; сараптамалық қорытынды; әкімшілік акт; негіздеу стандарты; сарапшы құзыреті.

Правовой статус заключения религиоведческой экспертизы в Казахстане и механизмы обеспечения качества

Аннотация

Обеспечение духовной безопасности граждан страны является приоритетным направлением государственно-конфессиональной политики. Религиоведческая экспертиза является одним из эффективных инструментов в борьбе с распространением экстремистских идей и противоправного контента. В статье проанализирован правовой статус заключения религиоведческой экспертизы в Казахстане и механизмы обеспечения его качества. Особое внимание уделяется проблеме соотношения научной природы экспертного заключения и его практического влияния на принятие административных решений. Исследование основано на формально-юридическом, системном, функциональном и сравнительно-правовом методах. Проведен анализ практики организации религиоведческой экспертизы в России, Кыргызстане, Узбекистане и Азербайджане с целью выявления элементов, которые могут быть адаптированы к отечественным механизмам. Авторы приходят к выводу, что действующее законодательство позволяет разграничить правовую природу заключения религиоведческой экспертизы, уведомительного письма, посредством которого оно доводится до сведения заявителя, и административного акта, принимаемого уполномоченным органом с учетом выводов экспертизы. Рекомендательный статус заключения должен сохраняться, однако его влияние на административное решение требует проверяемых гарантий качества. В связи с этим авторы предлагают трехуровневую модель: единый стандарт обоснования заключения, независимое научное рецензирование сложных дел с существенными правовыми последствиями, системное развитие и оценка компетенции эксперта. Предлагается апробировать механизмы в пилотном режиме, а затем закрепить эффективные элементы в законодательных актах.

Ключевые слова: религиоведческая экспертиза; экспертное заключение; административный акт; стандарт обоснования; компетенция эксперта.

https://doi.org/10.65608/qut.2026.3.05

Кіріспе

Қазақстанда дінтану сараптамасы дін саласындағы бірқатар мемлекеттік рәсімдерді жүзеге асыру барысында қолданылады. Қазақстан Республикасындағы дінтану сараптамасының негізгі мақсаты – сараптама объектілерінің ел заңнамасының талаптарына сәйкестігін анықтау, сондай-ақ мемлекеттік органдардың діни қызметті реттеу саласында заңды, объективті әрі негізделген шешімдер қабылдауына ықпал ету. Ол миссионерлік қызметті және діни бірлестіктерді тіркеу, діни әдебиет пен ақпараттық материалдарды әкелу және тарату кезінде жүргізіледі. Осы рәсімдерде сараптамалық қорытынды кейінгі әкімшілік шешімнің ғылыми негізі бола алады. Сондықтан дінтану сараптамасы қорытындысының құқықтық табиғаты мен сапасын айқындау сарапшының, уәкілетті органның және өтініш берушінің құқықтары мен жауапкершілік шегін нақты белгілеу тұрғысынан маңызды.

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі Дін істері комитетінің ресми деректері бойынша 2020 жылдан 2026 жылдың бірінші жартыжылдығына дейін дінтану сараптамасына 22 836 материал келіп түскен. Оның 14 274-іне оң, 5 193-іне теріс қорытынды берілген, ал 3 369 материал діни емес, шет тіліндегі немесе ақаулы материалдар санатына жатқызылған (Committee for Religious Affairs of the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan, 2026). Бұл көрсеткіштер рәсімнің ауқымы мен объектілердің әртектілігін көрсетеді, бірақ қорытынды сапасын өздігінен өлшемейді. Сондықтан сапаны қамтамасыз ету тетіктері нәтижелердің арақатынасына емес, құқықтық салдары бар рәсімдегі тәуекелді азайтуға бағытталуға тиіс.

Қазақстандық зерттеулерде дінтану сараптамасының теориялық, тарихи және әдіснамалық негіздері қарастырылған (Abdirasilqyzy, 2014; Arystanbekuly, 2022; Kalybekova, 2019; Kalybekova & Yerzhan, 2023; Kalybekova & Yerzhan, 2024; Temirbayev & Temirbayeva, 2024a, 2024b; Musina, 2018). Дін саласындағы заңнаманы халықаралық міндеттемелермен үйлестіру мәселесі де жеке зерттелген (Oishybayev et al., 2019; Bardon, 2026). Ресейлік және посткеңестік әдебиетте сараптаманың зерттеушілік табиғаты, әдістің ашықтығы және сарапшы құзыретінің шегі талқыланады (Griva, 2022; Ivanova et al., 2024; Pogasii, 2026). Алайда дінтану сараптама қорытындысының, оны жолдайтын хаттың және түпкілікті әкімшілік актінің құқықтық арақатынасы мен сапасын қамтамасыз ету тетіктері ғылыми әдебиетте кешенді түрде жеткілікті деңгейде зерттелмеген. Ғылыми мәселе ұсынымдық сипаттағы дінтану сараптамасы қорытындысының әкімшілік шешімдер қабылдауға елеулі ықпал етуі мен оның сапасын бағалау және қамтамасыз етудің бірыңғай құқықтық тетіктерінің жеткілікті деңгейде қалыптаспауы арасындағы қайшылықтан туындайды. Зерттеу Қазақстандағы дінтану сараптамасын жүргізу барысында қалыптасатын құқықтық және сараптамалық қатынастар қарастырылады. Зерттеудің негізгі назарында дінтану сараптамасы қорытындысының құқықтық мәртебесі және оның ғылыми негізділігін қамтамасыз ететін құқықтық-ұйымдастырушылық тетіктер.

Мақаланың мақсаты – қорытындының құқықтық мәртебесін айқындау және оның ұсынымдық табиғатын сақтай отырып, сапаны қамтамасыз етудің өзара байланысты моделін ұсыну. Осы мақсатқа сәйкес дінтану сараптамасы қорытындысының, оны хабарлау хатының және әкімшілік актінің құқықтық әрі функционалдық арақатынасы айқындалады, сапаны қамтамасыз ету өлшемдері белгіленеді, сондай-ақ шетелдік тәжірибедегі Қазақстан жағдайына бейімделуі мүмкін құқықтық тетіктері бағаланады. Зерттеудің ғылыми жаңалығы құқықтық мәртебе мен ғылыми сапаны қамтамасыз ету тетіктерін бір модельде байланыстырудан көрінеді.

https://doi.org/10.65608/qut.2026.3.05

Материалдар мен әдістер

Зерттеудің нормативтік негізін Қазақстан Республикасының Конституциясы, 2011 жылғы «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Заңы, 2013 жылғы «Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы» Заңы, Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі, 2014 жылғы № 162 бұйрықпен бекітілген Дінтану сараптамасын жүргізу қағидалары және оған 2026 жылғы № 230-НҚ бұйрықпен енгізілген өзгерістер құрайды (Republic of Kazakhstan, 2011; 2013; 2020; 2026; Minister of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan, 2014; Acting Minister of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan, 2026). Бұл актілер сараптаманың мақсатын, оны ұйымдастырушы субъектіні, мемлекеттік қызмет нәтижесін және әкімшілік шешімге қойылатын жалпы талаптарды белгілейді.

Салыстырмалы материал ретінде Ресей, Қырғызстан, Өзбекстан және Әзербайжанның ресми нормативтік актілері пайдаланылды. Бұл мемлекеттер Қазақстанмен ұқсас құқықтық дәстүрге ие, бірақ сараптаманы ұйымдастыру, алқалы қарау, нәтижені рәсімдеу және цифрлық тіркеу тәсілдері әртүрлі. Халықаралық құқықтық шектерді бағалау үшін Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) мен Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ), Демократиялық институттар және адам құқықтары жөніндегі бюро (ДИАҚБ) құжаттары қолданылды (Human Rights Committee, 1993; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2019; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights & Venice Commission, 2014).

Зерттеу төрт әдіс қолданылды. Формалды-құқықтық әдіс құжаттардың заңдық табиғатын анықтауға бағытталды. Жүйелік әдіс дінтану сараптамасын мемлекеттік қызмет пен әкімшілік рәсімнің құрамдас бөлігі ретінде қарауға мүмкіндік берді. Функционалдық әдіс құжаттың атауын емес, оның нақты құқықтық салдарын бағалады. Салыстырмалы-құқықтық әдіспен бес мемлекеттің моделі ұйымдастырушы субъект, алқалы қарау, нәтижені рәсімдеу және цифрлық тіркеу өлшемдері бойынша салыстырылды.

Нәтижелер және талқылау

Дінтану сараптамасы қорытындысының құқықтық мәртебесі

Дінтану сараптамасы – арнайы ғылыми білімге негізделетін зерттеу қызметінің бір түрі. Оның өзіндік зерттеу объектісі, міндеттері, әдістемелік тәсілдері және қолданылатын дереккөздер жүйесі қалыптасқан (Griva, 2022; Ivanova et al., 2024). Сарапшы материалдың діни мазмұнын, конфессиялық ерекшелігін және мәтінін талдайды, бірақ тіркеу, рұқсат беру немесе құқықтық міндет жүктеу туралы түпкілікті шешім қабылдамайды.

Ғылыми бағалау мен биліктік шешім – әртүрлі функциялар. Сарапшы қорытындының ғылыми негізділігіне, деректердің дұрыстығына және әдістің жарамдылығына жауап береді. Уәкілетті орган әкімшілік рәсімнің заңдылығын қамтамасыз етеді, іс материалдары мен құқық нормаларын толық бағалайды және түпкілікті шешім қабылдайды.

Дінтану сараптамасын жүргізу қағидалары қорытындыны ұсынымдық сипаттағы құжат ретінде бекітеді (Minister of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan, 2014). «Ұсынымдық» белгі қорытындының маңызсыз екенін емес, оның әкімшілік актімен тең еместігін және сарапшы құзыретінің шегін білдіреді. Қорытынды кейінгі шешімнің ғылыми негізі бола алады, алайда уәкілетті орган өтінішті, қоса берілген материалдарды және қолданылатын құқық нормаларын дербес бағалауға тиіс.

Қағидалардың 2026 жылғы редакциясы мемлекеттік қызмет нәтижесін «сараптама қорытындысы туралы хат» немесе қызмет көрсетуден бас тарту туралы уәжді жауап деп айқындайды (Acting Minister of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan, 2026). Бұл норма сараптамалық қорытынды мен оны өтініш берушіге жеткізу нысанын ажыратуға негіз береді.

https://doi.org/10.65608/qut.2026.3.05

Осыған байланысты бір рәсімде үш құжат ажыратылады. Біріншісі – сараптамалық қорытынды. Ол зерттеу объектісін, әдісін, талдауын және ғылыми тұжырымын қамтиды. Екіншісі – хат. Ол мемлекеттік қызмет нәтижесін өтініш берушіге ресми жеткізеді. Үшіншісі – заңда көзделген жағдайда қорытынды ескеріліп қабылданатын әкімшілік акт. Ол тұлғаның құқықтары мен міндеттеріне түпкілікті биліктік ықпал етеді.

Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің 4-бабы әкімшілік актіні жария-құқықтық шешім ретінде айқындайды. Кодекстің 10-бабы мөлшерлестік талабын, ал 79–80-баптары жазбаша әкімшілік актінің мазмұны мен негізделуіне қойылатын талаптарды белгілейді (Republic of Kazakhstan, 2020). Сондықтан қорытындыны барлық жағдайда дербес әкімшілік акт деп тану дұрыс емес. Оның дәлелдері, әдетте, қорытынды ескеріліп қабылданған түпкілікті актіні қайта қарау кезінде бағаланады. Алайда хат рәсімді толық аяқтап, өтініш берушінің құқықтық мүмкіндігін тікелей айқындаса, оның табиғаты нақты салдарына қарай анықталуға тиіс.

Дінтану сараптамасы қорытындысымен ғылыми тұрғыдан келіспеу және оның негізінде қабылданған әкімшілік актіге құқықтық дау айту әртүрлі құқықтық табиғаты бар дербес рәсімдер болып табылады. Сараптамалық қорытындының ғылыми негізділігіне қатысты күмән туындаған жағдайда оның сапасы мен дәлелділігін бағалау мақсатында бастапқы сараптамаға қатыспаған тәуелсіз маманның рецензиясы немесе материалға қайталама сараптама жүргізілуі мүмкін.

Әкімшілік шешімнің заңдылығына күмән туғанда әкімшілік немесе сот тәртібі қолданылады. Жоғарғы Соттың 2024 және 2026 жылғы нормативтік қаулылары дінтану сараптамасына арнайы арналмаған. Дегенмен олардағы жалпы талаптар соттың орган құзыретін, рәсімнің сақталуын, шешімнің негіздемесін және құқықтық салдардың мөлшерлестігін тексеруіне негіз береді (Supreme Court of the Republic of Kazakhstan, 2024; 2026). Сот сарапшының орнына жаңа ғылыми қорытынды жасамайды, бірақ қорытындының әкімшілік шешімге жарамды негіз болғанын бағалай алады.

Нормативтік айқындық үшін Қағидаларда осы үш құжаттың функциясын нақты көрсету орынды. Бұл қолданыстағы модельді өзгертпейді және уәкілетті органның өкілеттігін шектемейді. Керісінше, әр құжатқа қойылатын негіздеу талабын, қайта қарау жолын және жауапкершілік шегін түсінікті етеді.

Қорытынды сапасын қамтамасыз етудің үш деңгейлі моделі

Дінтану сараптамасының сапасы қорытындының оң немесе теріс болуымен емес, оның ғылыми негізділігімен, объективтілігімен, дәлелділігімен және белгіленген әдістемелік талаптарға сәйкестігімен бағаланады. Негізгі өлшемдер – зерттеу объектісінің дәл анықталуы, деректердің тексерілуі, әдістің жарамдылығы, талдау мен тұжырым арасындағы логикалық байланыс, ғылыми бейтараптық және сарапшы құзыретінің сақталуы (Kalybekova, 2019; Kalybekova & Yerzhan, 2023; Kalybekova & Yerzhan, 2024; Ivanova et al., 2024).

Бірінші деңгей – қорытындыны негіздеудің бірыңғай стандарты. Сараптамалық қорытындыда зерттеу объектісі, қойылған сұрақтар, қолданылған әдістер, деректер, негізгі талдау және тұжырым көрсетілуге тиіс. Теріс тұжырым жасалған жағдайда материалдағы нақты белгілер мен қолданылатын құқықтық талаптың байланысы түсіндіріледі. Стандарт сараптаманың мазмұнын алдын ала шешпейді және ғылыми дербестікті шектемейді. Ол қорытындының логикасын тексеруге мүмкіндік береді (Ivanova et al., 2024; Pogasii, 2026).

Екінші деңгей – тәуекелге негізделген тәуелсіз ғылыми рецензиялау. Ол бірнеше тіл мен форматты қамтитын материалға, жаңа немесе аз зерттелген діни ағымға, бір-біріне қайшы деректерге және елеулі құқықтық салдарға әкелуі мүмкін теріс тұжырымға қатысты істерде

https://doi.org/10.65608/qut.2026.3.05

қолданылуы мүмкін. Нақты өлшемдер пилоттық кезеңде тексеріліп, кейін Қағидаларда бекітілуге тиіс.

Рецензент бастапқы зерттеуге қатыспайды және жаңа қорытынды жасамайды. Ол әдістің жарамдылығын, деректердің жеткіліктілігін, талдау мен тұжырымның байланысын бағалайды. Елеулі кемшілік анықталса, қорытынды толықтыруға қайтарылады. Ғылыми тұжырымға негізді күмән сақталса, бастапқы зерттеуге қатыспаған сарапшы немесе алқа қайталама сараптама жүргізеді. Осылайша рәсімдік тексеру, рецензиялау және қайталама сараптама міндеттері араласпайды.

Үшінші деңгей – сарапшы құзыретін жүйелі дамыту және бағалау. Материалдардың діни дәстүрі, тілі мен форматы әртүрлі болғандықтан, сарапшының мамандануы объектінің ерекшелігіне сәйкес келуге тиіс. Құзыретті дамыту ғылыми және сараптамалық қауымдастықпен бірлескен әдістемелік жұмыс пен тәжірибе алмасу арқылы жүргізілуі мүмкін. Оның мазмұнын жекелеген пәндер деңгейінде нормативтік актімен қатаң бекітудің қажеті жоқ.

Мемлекеттік сараптамаға маман тарту кезінде оның білімі, тәжірибесі, мамандануы және бұрын орындаған сараптамалық жұмыстарының сапасы ескеріледі. Бұл материалды тиісті құзыреті бар сарапшыға беруге мүмкіндік береді. Аталған бағалау тек нақты сараптаманы жүргізуге маман таңдау үшін қолданылады және дінтанушының жалпы кәсіби немесе ғылыми қызметін шектеуге негіз болмауға тиіс. Үш деңгей өзара байланыста қолданылғанда қорытынды сапасын тұрақты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Халықаралық тәжірибенің салыстырмалы шолуы

Шетелдік модельдерді толық көшіру Қазақстанның құқықтық жүйесіне сәйкес келмейді. Елдердің дін саласындағы саясаты, мемлекеттік органдары және рұқсат беру рәсімдері әртүрлі. Сондықтан салыстырудың мақсаты шектеу деңгейін қайталау емес, қорытынды сапасын арттыратын жекелеген құралдарды анықтау болды.

Ресейде мемлекеттік дінтану сараптамасын Әділет министрлігі мен оның аумақтық органдары жанындағы сарапшылық кеңестер жүргізеді. 2009 жылғы № 53 бұйрық сараптаманың мақсатын, объектілерін және қорытындыны рәсімдеу тәртібін белгілейді (Ministry of Justice of the Russian Federation, 2009; Bakushkin, 2025). Қазақстан үшін пайдалы элемент – күрделі материалды бірнеше маманның қарауына мүмкіндік беретін алқалы нысан. Дегенмен оның өзі сапаға автоматты түрде кепіл бермейді; ортақ негіздеу өлшемі мен мүдделер қақтығысын болдырмау тәртібі қажет (Pogasii, 2026; Kirushin, 2024).

Қырғызстанның 2025 жылғы № 18 Заңы мен № 372 қаулысы сараптама объектілерін, жүгіну тәртібін және мамандарды тарту мүмкіндігін бекітеді (Kyrgyz Republic, 2025; Cabinet of Ministers of the Kyrgyz Republic, 2025). Қазақстан үшін пайдалы элемент – сараптама негіздері мен рәсімдерін бір актіде жүйелі көрсету. Бұл өтініш беруші мен сарапшыға рәсімнің логикасын алдын ала түсінуге мүмкіндік береді.

Өзбекстанда 2021 жылғы № ЗРУ-699 Заң оң сараптама қорытындысын талап етеді, ал 2022 жылғы № 180 қаулы рұқсат етілген электрондық материалды қорытындының күні мен нөмірі бар QR-кодпен белгілеуді көздейді (Republic of Uzbekistan, 2021; Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, 2022; Tulemetova, 2022). Әзербайжанда рұқсат етілген діни әдебиет бақылау маркасымен белгіленеді (Republic of Azerbaijan, 1992). Қазақстан үшін маңызды элемент – бұл елдердегі шектеу деңгейі емес, сарапталған материалдың нақты нұсқасын қорытындымен сәйкестендіру мүмкіндігі.

Салыстыру Ресейде алқалы қарау нысаны, Қырғызстанда рәсімдерді бір актіде жүйелеу, Өзбекстан мен Әзербайжанда материал мен сараптама нәтижесін сәйкестендіру құралдары қолданылатынын көрсетті. Қазақстанда өтініш беру мен нәтижені алу электрондық түрде жүзеге асырылады, бірақ тұрақты алқалы рецензиялау мен бұрын зерттелген материалдардың қорғалған бірыңғай базасы нормативтік деңгейде бекітілмеген. Сондықтан шетелдік тәжірибеден нақты құралдарды ғана таңдап, оларды заңдылық, бейтараптық және мөлшерлестік қағидаттарына сәйкес бейімдеу қажет (Human Rights Committee, 1993; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2019; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights & Venice Commission, 2014). Нәтижелер 1-кестеде дінтану сараптамасын реттеудің салыстырмалы түрде жинақталды және қарастырылған елдердің ресми нормативтік актілері негізінде құрастырылды.

1-кесте. Дінтану сараптамасын реттеудің салыстырмалы шолуы

Ел	Ұйымдастырушы субъект	Алқалы қарау	Нәтижені рәсімдеу	Цифрлық тіркеу
Қазақстан	Дін істері комитеті	Міндетті алқа жоқ	Қорытынды; нәтиже хатпен	E-license
Ресей	Әділет органдарының сарапшылық кеңестері	Алқалы кеңес	№ 53 бұйрық	Арнайы белгі жоқ
Қырғызстан	Дін саласындағы уәкілетті орган	Мамандар тартылуы мүмкін	№ 372 қаулы	Негізгі тетік емес
Өзбекстан	Дін істері комитеті	Міндетті алқа жоқ	Оң/теріс қорытынды	Күні мен нөмірі бар QR-код
Әзербайжан	Діни құрылымдармен жұмыс жөніндегі орган	Міндетті алқа жоқ	Мемлекеттік қорытынды	Бақылау маркасы

Ұсыныстарды іске асыру және олардың құқықтық шектері

Ұсынылған тетіктерді кезең-кезеңімен енгізу орынды. Алдымен негіздеу стандартының жобасы, рецензиялау өлшемдері және цифрлық есепке алу модулі әртүрлі материал түрін қамтитын пилоттық тәртіппен сыналуға тиіс. Бұл артық рәсімдік жүктемені, түсініксіз өлшемдерді және техникалық тәуекелдерді нормативтік өзгерістерге дейін анықтауға мүмкіндік береді. Пилот нәтижесі бойынша қағидаларда үш құжаттың функциялары, қорытындының міндетті құрылымы, рецензиялау өлшемдері және қайталама сараптаманың негіздері бекітілуі мүмкін.

Модельді сүйемелдеуде қолданыстағы электрондық қызмет көрсету инфрақұрылымын пайдалану орынды. Қазіргі уақытта өтініш электрондық лицензиялау порталы арқылы беріліп, нәтиже электрондық түрде жіберіледі. Осы инфрақұрылым негізінде сарапталған материалдың нақты нұсқасын, қорытынды деректемелерін және қайта қарау тарихын байланыстыратын есепке алу жүйесін қалыптастыруға болады. Бұрынғы қорытынды міндетті прецедент болмайды; сарапшы жаңа өтінішті, өзгертілген материалды және қолданыстағы заңнаманы дербес бағалайды.

Цифрлық база барлық материалды ашық жариялауды білдірмейді. Жеке деректер, авторлық құқықпен қорғалатын материалдар және таратылуы шектелген ақпарат қорғалуға тиіс. Қағидаларда қол жеткізу деңгейлері, қызметтік әрекеттер журналы, деректерді

сақтау мерзімі және қате жазбаны түзету тәртібі белгіленуі қажет. Осы кепілдіктер базаға қайталама жұмысты азайтатын және қорытындылардың қадағалануын қамтамасыз ететін инфрақұрылым қызметін атқаруға мүмкіндік береді.

Пилоттың тиімділігі алдын ала белгіленген көрсеткіштермен бағалануы керек. Оларға қайта өңдеуге қайтарылған қорытындылардың үлесі, рецензиядан кейін енгізілген өзгерістердің себептері, қайталама сараптама нәтижелері, ұқсас материалдар бойынша негіздеу бірізділігі және шағымдарды қарау қорытындылары жатады. Бұл деректер сарапшыларды жазалау үшін емес, қайталанатын әдістемелік кемшіліктерді анықтау үшін пайдаланылуға тиіс. Жыл сайынғы жинақталған шолу жеке материалдардың құпия мазмұнын ашпай-ақ жалпы үрдістерді көрсете алады.

Модель уәкілетті органның шешім қабылдау өкілеттігін өзгертпейді. Сарапшы ғылыми негіздеуге, ал уәкілетті орган іс материалдарын толық бағалауға, құқық нормаларын қолдануға және түпкілікті шешімге жауап береді. Рецензент әкімшілік шешім шығармайды және жаңа қорытынды жасамайды. Құзыретті бағалау нақты сараптаманы жүргізуге маман іріктеумен шектелуге және оның өзге кәсіби қызметіне әсер етпеуге тиіс. Шектеу сипатындағы шешім нақты заң нормасына, дәлелденген дерекке және мөлшерлестік қағидатына негізделуі қажет.

Қорытынды

Дінтану сараптамасы ғылыми білім мен мемлекеттік шешімнің арасын байланыстырады. Сарапшы материалға ғылыми баға береді, ал түпкілікті әкімшілік шешімді уәкілетті орган қабылдайды. Сондықтан қорытындының ұсынымдық мәртебесі сақталуға тиіс. Қағидаларда сараптамалық қорытындының, нәтижені хабарлайтын хаттың және әкімшілік актінің функцияларын нақты ажырату негіздеу талабын, қайта қарау жолын және жауапкершілік шегін айқындайды.

Қорытынды сапасын қамтамасыз етудің үш деңгейлі моделі ұсынылды: бірыңғай негіздеу стандарты, күрделі және құқықтық ықпалы жоғары істерді тәуелсіз ғылыми рецензиялау, сарапшы құзыретін жүйелі дамыту және бағалау. Қолданыстағы электрондық қызмет көрсету инфрақұрылымы осы тетіктерді сүйемелдеп, материал мен қорытындының сәйкестендірлуін және қайта қарау тарихының қадағалануын қамтамасыз ете алады. Шетелдік тәжірибеден алқалы қарау, рәсімдік айқындық және цифрлық сәйкестендіру құралдарын ғана таңдап бейімдеу орынды.

Ұсыныстарды алдымен пилоттық режимде сынау қажет. Пилот нәтижесі бойынша тиімді элементтер Қағидаларда бекітіліп, олардың рәсімі мен құқықтық шектері белгіленуі мүмкін. Сарапшы құзыретін бағалау жалпы кәсіби қызметті лицензиялауға, ал цифрлық база автоматты шешім қабылдау құралына айналмауға тиіс. Осы кепілдіктер сақталса, ұсынылған модель қорытындылардың ғылыми негізділігін, әкімшілік шешімдердің тұрақтылығын және рәсімге деген сенімді арттыруға мүмкіндік береді.

Авторлардың үлесі

Бірінші автор – мақала мәтінін жазу, әдебиеттерге шолу жасау, мәтінді редакциялау.

Екінші автор – мақала мәтінін жазу, техникалық рәсімдеу, хат-хабар жүргізу, мақаланы жүктеу.

Мүдделер қақтығысы

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқ екенін мәлімдейді.

https://doi.org/10.65608/qut.2026.3.05

Әдебиеттер тізімі

Арыстанбекұлы, Н. (2022). Қазақстан Республикасында дінтанулық сараптама жүргізудің тағылымдық мән-маңызы. *Scientific Journal of Pedagogy and Economics,* (3), 20–27. https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.298

Әбдірәсілқызы, А. (2014). *Дін. Дәуір. Дәстүр: Зерттеулер, мақалалар, сұхбаттар.* Баспалар үйі.

Бакушкин, И. А., Лапина, И. А., & Омельянюк, Г. Г. (2025). Современные возможности назначения и производства судебной религиоведческой экспертизы. *Теория и практика судебной экспертизы, 20*(1), 86–95. https://doi.org/10.30764/1819-2785-2025-1-86-95

Грива, О. А. (2022). Религиоведческие экспертизы как исследовательские практики современных религиозных проектов (из опыта эксперта). *В Теология и богословие: сотрудничество для сохранения и укрепления российского духовного наследия: Материалы международной образовательной конференции* (Т. 2, с. 14–17). Башкирский государственный педагогический университет им. М. Акмуллы.

Иванова, Е. В., Лейканд, Е. В., Павин, Д. В., Кузнецова, О. В., Фархитдинова, О. М., & Чернышкова, З. Е. (2024). *Религиоведческая экспертиза: Учебное пособие* (Е. В. Лейканд, ред.). Издательство Уральского университета.

Кабинет Министров Кыргызской Республики. (2025). *О некоторых вопросах регулирования религиозной деятельности: Постановление от 27 июня 2025 года № 372.* https://www.gov.kg/ru/npa/s/4675

Кабинет Министров Республики Узбекистан. (2022). *Об утверждении положения о порядке изготовления, ввоза и распространения материалов религиозного содержания и проведения религиоведческой экспертизы: Постановление от 14 апреля 2022 года № 180.* LexUZ. https://lex.uz/docs/-5957921

Кирушин, К. Р. (2024). Механизм правового регулирования судебной религиоведческой экспертизы в Российской Федерации и странах СНГ (Республика Казахстан, Республика Узбекистан, Республика Кыргызстан): сравнительно-правовой подход. *Юристъ - Правоведъ, 1*(108), 129–134.

Кыргызская Республика. (2025). *О свободе вероисповедания и религиозных объединениях: Закон Кыргызской Республики от 21 января 2025 года № 18*. Министерство юстиции Кыргызской Республики. https://cbd.minjust.gov.kg/4-5465/edition/25082/ru

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты. (2024). *Әкімшілік істер бойынша сот шешімі туралы: 2024 жылғы 29 қарашадағы № 5 нормативтік қаулы.* https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P240000005S

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты. (2026). *Әкімшілік істер бойынша процестік заңнаманы қолданудың кейбір мәселелері туралы: 2026 жылғы 9 сәуірдегі № 2 нормативтік қаулы.* https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P260000002S

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрінің міндетін атқарушы. (2026). *Дінтану сараптамасын жүргізу қағидаларын бекіту туралы бұйрыққа өзгерістер енгізу туралы: 2026 жылғы 15 мамырдағы № 230-НҚ бұйрық.* https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2600038747

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі Дін істері комитеті. (2026). *Дінтану сараптамасына келіп түскен материалдар: 2020–2026 жылдардың бірінші жарты жылдығы* [Ресми статистикалық ақпарат].

Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрі. (2014). *Дінтану сараптамасын жүргізу қағидаларын бекіту туралы: 2014 жылғы 30 желтоқсандағы № 162 бұйрық.* https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1400010184

Қазақстан Республикасы. (2011). *Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы Қазақстан Республикасының Заңы* (№ 483-IV). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000483

Қазақстан Республикасы. (2013). *Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы Қазақстан Республикасының Заңы* (№ 88-V). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1300000088

Қазақстан Республикасы. (2020). *Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі* (№ 350-

VI). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000350

Қазақстан Республикасы. (2026). *Қазақстан Республикасының Конституциясы.* https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2600000000

Қалыбекова, Л. Ғ. (2019). *Діндану сараптамасын жүргізудің механизмдері мен өзекті мәселелері* [Магистрлік диссертация, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті].

Қалыбекова, Л., & Ержан, Қ. (2023). Қазақстан Республикасында діндану сараптамасын жүзеге асырудың теориялық және практикалық негіздері. *ҚазҰУ Хабаршысы. Діндану сериясы, 36*(4), 14–23. https://doi.org/10.26577//EJRS.2023.v36.i4.r2

Қалыбекова, Л., & Ержан, Қ. (2024). Діндану сараптамасының әдістемелік негіздері мен принциптері. *Türk Dünyası Akademik Bakış, 4*(8), 77–109. https://doi.org/10.52703/ay.202

Министерство юстиции Российской Федерации. (2009). *О государственной религиоведческой экспертизе: Приказ от 18 февраля 2009 г. № 53* (с изменениями, внесенными в 2024 г.). https://pravo.gov.ru/proxy/ips/?backlink=1&doc_itself=&nd=102129914

Мусина, Д. Р. (2018). Особенности назначения и проведения судебной религиоведческой экспертизы в Республике Казахстан. *Судебная экспертиза Беларуси,* (1), 21–25.

Ойшыбаев, К. Б., Қайдарова, Ә. С., Башимов, М. С., Подопригора, Р. А., Конусова, В. Т., Смагулов, Е. М., Мусина, Д. Р., Камарова, Р. И., & Баетова, К. К. (2019). *Қазақстан Республикасының дін саласындағы заңнамасын халықаралық міндеттемелер аясында жетілдіру туралы: Аналитикалық есеп.* «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты.

Погасий, А. К. (2026). Религиоведческая экспертиза: проблемы и перспективы. *Вестник Ленинградского государственного университета имени А. С. Пушкина,* (1), 158–175. https://doi.org/10.35231/18186653_2026_1_158

Республика Узбекистан. (2021). *О свободе совести и религиозных организациях: Закон Республики Узбекистан.* LexUZ. https://lex.uz/docs/6117508

Темирбаев, Т., & Темирбаева, А. (2024a). ТМД елдеріндегі мемлекеттік-конфессиялық қатынастардың құқықтық негізін қамтамасыз етудегі діндану сараптамасының рөлі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. Тарихи ғылымдар. Философия. Діндану сериясы, 3(148), 344–358. https://doi.org/10.32523/2616-7255-2024-148-3-344-358

Тулеметова, Г. (2022). Рационалистические методы исламского богословия и перспектива их использования при экспертизе материалов религиозного содержания. *Islom ziyosi, 5*(4), 27–40. https://doi.org/10.47980/TLOI/2022/4/27-40

Bardon, A. (2026). Who Knows Best? Religious Expertise in Making Decisions about Religion. *Democratic Theory, 13*(2), 225–240. https://doi.org/10.1017/S2332889426000205

Human Rights Committee. (1993). *General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Article 18) (CCPR/C/21/Rev.1/Add.4).* United Nations. https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1993/en/38516

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, & Venice Commission. (2014). *Guidelines on the legal personality of religious or belief communities.* OSCE. https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/9/9/139046.pdf

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2019). *Freedom of religion or belief and security: Policy guidance.* OSCE. https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/e/2/429389.pdf

Republic of Azerbaijan. (1992). D*ini etiqad azadlığı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.* E-QANUN. https://e-qanun.az/framework/7649

Temirbayev, T., & Temirbayeva, A. (2024b). Features of the state religious studies expertise in the CIS countries and the role in the prevention of religious extremism. *Research in Islamic Studies, 2*(2), 129–138.

References

Abdirasilqyzy, A. (2014). *Dyn. Dauir. Dastup: Zertteuler, maqalalar, suhbattar* [Religion. Era. Tradition: Studies, articles, interviews]. Baspalar üii. (in Kazakh)

Acting Minister of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan. (2026). *Dintanu saraptamasyn jurgizu qagidalaryn bekytu turaly buyryqqa ozgeryster engyzu turaly: 2026 jylgy 15 mamyrdagy № 230-NQ buyryq* [On amendments to the order approving the rules for conducting religious expertise: Order No. 230-NQ of May 15, 2026]. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2600038747 (in Kazakh)

Arystanbekuly, N. (2022). Qazaqstan Respublikasynda dintanulyq saraptama jurgizudin tağylymdyq man-manyzy [The educational significance of conducting a religious expertise in the Republic of Kazakhstan]. *Scientific Journal of Pedagogy and Economics,* (3), 20–27. https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.298 (in Kazakh)

Bakushkin, I. A., Lapina, I. A., & Omelyanuk, G. G. (2025). Sovremennyye vozmozhnosti naznacheniya i proizvodstva sudebnoy religiovedcheskoy ekspertizy [Current Possibilities for Appointing and Conducting Forensic Religious Studies Expertise]. *Theory and Practice of Forensic Science, 20*(1), 86–95. https://doi.org/10.30764/1819-2785-2025-1-86-95 (in Russian)

Bardon, A. (2026). Who Knows Best? Religious Expertise in Making Decisions about Religion. *Democratic Theory, 13*(2), 225–240. https://doi.org/10.1017/S2332889426000205

Cabinet of Ministers of the Kyrgyz Republic. (2025). *On certain issues of regulation of religious activity: Resolution No. 372 of June 27, 2025*. https://www.gov.kg/ru/npa/s/4675 (in Russian)

Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan. (2022). *On approval of the regulation on the procedure for the production, import, and distribution of materials of religious content and conducting religious studies expertise: Resolution No. 180 of April 14, 2022.* LexUZ. https://lex.uz/docs/-5957921 (in Russian)

Committee for Religious Affairs of the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan. (2026). *Dintanu saraptamasyna kelyp tusken materialdar: 2020–2026 jyldardyn birinshy jartysyldygy* [Materials submitted for religious studies examination: First half of 2020–2026] [Official statistical information]. (in Kazakh)

Griva, O. A. (2022). Religiovedcheskie ekspertizy kak issledovatelskie praktiki sovremennykh religioznykh proektov (iz opyta eksperta) [Religious studies expert examinations as research practices of contemporary religious projects: From an expert's experience]. In *Teologiia i bogoslovie: Sotrudnichestvo dlia sokhraneniia i ukrepleniia rossiiskogo dukhovnogo naslediia: Materialy mezhdunarodnoi obrazovatelnoi konferentsii* [Theology and theology: Cooperation for the preservation and strengthening of Russia's spiritual heritage: Proceedings of the international educational conference] (Vol. 2, pp. 14–17). Bashkir State Pedagogical University named after M. Akmulla. (in Russian)

Human Rights Committee. (1993). *General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Article 18) (CCPR/C/21/Rev.1/Add.4).* United Nations. https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1993/en/38516

Ivanova, E. V., Leikand, E. V., Pavin, D. V., Kuznetsova, O. V., Farkhitdinova, O. M., & Chernyshkova, Z. E. (2024). *Religiovedcheskaia ekspertiza: Uchebnoe posobie* [Religious studies expert examination: Textbook] (E. V. Leikand, Ed.). Izdatelstvo Uralskogo universiteta.

Kalybekova, L. G. (2019). *Dyntanu saraptamasyn jurgızudyn mehanizmderi men ozekty maselelery* [Mechanisms and current issues of conducting religious studies expertise] [Master's thesis, L. N. Gumilyov Eurasian National University]. (in Kazakh)

Kalybekova, L., & Yerzhan, K. (2023). Qazaqstan Respublikasynda dintanu saraptamasyn juzege asyrudyn teoriyalyq jane praktikalyq negizderi [Theoretical and practical bases of religious expertise in the Republic of Kazakhstan]. *Eurasian Journal of Religious Studies, 36*(4), 14–23. https://doi.org/10.26577/EJRS.2023.v36.i4.r2 (in Kazakh)

Kalybekova, L., & Yerzhan, K. (2024). Dintanu saraptamasynyn adistemelik negizderi men principteri

[Methodological basis and principles of the expertise of religion studies]. *Türk Dünyası Akademik Bakış, 4*(8), 77–109. https://doi.org/10.52703/ay.202 (in Kazakh)

Kirushin, K. (2024). Mekhanizm pravovogo regulirovaniya sudebnoy religiovedcheskoy ekspertizy v Rossiyskoy Federatsii i stranakh SNG (Respublika Kazakhstan, Respublika Uzbekistan, Respublika Kyrgyzstan): sravnitel'no-pravovoy podkhod [The mechanism of legal regulation of forensic religious examination in the Russian Federation and the CIS countries (Republic of Kazakhstan, Republic of Uzbekistan, Republic of Kyrgyzstan): comparative legal approach]. *Jurist-Pravoved, 1*(108), 129–134. (in Russian)

Kyrgyz Republic. (2025). *O svobode veroispovedaniia i religioznykh obedineniiakh: Zakon Kyrgyzskoi Respubliki ot 21 ianvaria 2025 g. № 18* [On freedom of religion and religious associations: Law of the Kyrgyz Republic of January 21, 2025, No. 18]. Ministry of Justice of the Kyrgyz Republic. https://cbd.minjust.gov.kg/4-5465/edition/25082/ru (in Russian)

Minister of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan. (2014). D*intanu saraptamasyn jurgyzu qagidalaryn bekytu turaly: 2014 jylgy 30 jeltoqsandagy № 162 buyryq* [On approval of the rules for conducting religious studies examinations: Order No. 162 of December 30, 2014]. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1400010184 (in Kazakh)

Ministry of Justice of the Russian Federation. (2009). *O gosudarstvennoi religiovedcheskoi ekspertize: Prikaz ot 18 fevralia 2009 g. No. 53* (as amended in 2024) [On state religious studies expertise: Order No. 53 of February 18, 2009]. https://pravo.gov.ru/proxy/ips/?backlink=1&doc_itself=&nd=102129914 (in Russian)

Musina, D. R. (2018). Osobennosti naznacheniya i provedeniya sudebnoy religiovedcheskoy ekspertizy v Respublike Kazakhstan [Features of the appointment and conduct of forensic religious examination in the Republic of Kazakhstan]. *Sudebnaya ekspertiza Belarusi,* (1), 21–25. (in Russian)

Oishybayev, K. B., Qaidarova, A. S., Bashimov, M. S., Podoprigora, R. A., Konusova, V. T., Smagulov, E. M., Musina, D. R., Kamarova, R. I., & Bayetova, K. K. (2019). *Qazaqstan Respublikasynyn din salasyndagy zannamasyn halyqaralyq myndettemeler aiasynda jetyldyru turaly: Analitikalyq esep* [Improving the legislation of the Republic of Kazakhstan in the field of religion within the framework of international obligations: Analytical report]. Ruhani Zhangyru Kazakhstan Institute of Public Development. (in Kazakh)

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2019). F*reedom of religion or belief and security: Policy guidance.* OSCE. https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/e/2/429389.pdf

Pogasii, A. K. (2026). Religiovedcheskaia ekspertiza: Problemy i perspektivy [Religious expertise: Problems and prospects]. *Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta imeni A. S. Pushkina,* (1), 158–175. https://doi.org/10.35231/18186653_2026_1_158 (in Russian)

Republic of Azerbaijan. (1992). *Dini etiqad azadlığı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu* [Law of the Republic of Azerbaijan on freedom of religious belief]. E-QANUN. https://e-qanun.az/framework/7649 (in Azerbaijani)

Republic of Kazakhstan. (2011). D*ini qyzmet jane dini byrlestykter turaly Qazaqstan Respublikasynyn Zany* [Law of the Republic of Kazakhstan on religious activities and religious associations] (No. 483-IV). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000483 (in Kazakh)

Republic of Kazakhstan. (2013). *Memlekettyk korsetiletin qyzmetter turaly Qazaqstan Respublikasynyn Zany* [Law of the Republic of Kazakhstan on public services] (No. 88-V). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1300000088 (in Kazakh)

Republic of Kazakhstan. (2020). *Qazaqstan Respublikasynyn Akimshilik rasymdyk-protsestyk kodeksy* [Administrative Procedural and Process-Related Code of the Republic of Kazakhstan] (No. 350-VI). https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000350 (in Kazakh)

Republic of Kazakhstan. (2026). *Qazaqstan Respublikasynyn Konstitutsiiasy* [Constitution of the Republic of Kazakhstan]. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2600000000 (in Kazakh)

Republic of Uzbekistan. (2021). *O svobode sovesti i religioznykh organizatsiyakh: Zakon Respubliki Uzbekistan* [On freedom of conscience and religious organizations: Law of the Republic of Uzbekistan]. LexUZ. https://lex.uz/

docs/6117508 (in Russian)

Supreme Court of the Republic of Kazakhstan. (2024). *Akimshilik ister boiynsha sot sheshymy turaly: 2024 jylgy 29 qarashadagy № 5 normativtyk qauly* [On court decisions in administrative cases: Regulatory resolution No. 5 of November 29, 2024]. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P240000005S (in Kazakh)

Supreme Court of the Republic of Kazakhstan. (2026). *Akimshilik ister boiynsha protsestyk zannamany qoldanudyn keybyr maselelery turaly: 2026 jylgy 9 saurdegy № 2 normativtyk qauly* [On certain issues of the application of procedural legislation in administrative cases: Regulatory Resolution No. 2 of April 9, 2026]. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P260000002S (in Kazakh)

Temirbayev, T., & Temirbayeva, A. (2024a). TMD elderindegi memlekettik-konfessiyalyq qatynastardyn quqyqtyq negizin qamtamasız etudegi dintanu saraptamasynyn roli [The role of religious expertise in providing a legal basis for state-confessional relations in the CIS countries]. *Bulletin of the L.N. Gumilev Eurasian National University. Series: Historical Sciences. Philosophy. Religious studies, 3*(148), 344–358. https://doi.org/10.32523/2616-7255-2024-148-3-344-358 (in Kazakh)

Temirbayev, T., & Temirbayeva, A. (2024b). Features of the state religious studies expertise in the CIS countries and the role in the prevention of religious extremism. *Research in Islamic Studies, 2*(2), 129–138.

Tulemetova, G. (2022). Ratsionalisticheskiye metody islamskogo bogosloviya i perspektiva ikh ispol'zovaniya pri ekspertize materialov religioznogo soderzhaniya [Rationalistic methods of Islamic theology and the prospect of their use in the examination of materials of religious content]. *Islom ziyosi, 5*(4), 27–40. https://doi.org/10.47980/TLOI/2022/4/27-40 (in Russian)

Information about authors

Nurgali Kabylov – Master's student, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan, Astana, Kazakhstan, https://orcid.org/0009-0004-3788-5962, knurgali.nk@gmail.com

Ayan Oryntay – PhD candidate, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, https://orcid.org/0000-0002-2988-0932, ayan.oryntay@gmail.com

Авторлар туралы мәлімет

Нұрғали Қабылов – Магистрант, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, Астана, Қазақстан, https://orcid.org/0009-0004-3788-5962, knurgali.nk@gmail.com

Аян Орынтай – PhD докторант, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, https://orcid.org/0000-0002-2988-0932, ayan.oryntay@gmail.com

Сведения об авторах

Нургали Кабылов – Магистрант, Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан, Астана, Казахстан, https://orcid.org/0009-0004-3788-5962, knurgali.nk@gmail.com

Аян Орынтай – PhD докторант, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, https://orcid.org/0000-0002-2988-0932, ayan.oryntay@gmail.com